



DANSK FILM FØR

Pionerportrætter II: ALFRED JAMES GEE

I samtale med Marguerite Engberg og Claus Ib Olsen

Det kan ikke med sikkerhed siges, at Gee ved sin død (1970) var verdens ældste aktive filmmand, men det er en formodning, der nærmer sig det sikre. Sikkert er det derimod, at ingen kan påstå at have beskæftiget sig med film i en længere periode end Gee. Hans arbejde med film falder nemlig sammen med selve mediets præsentation.

Alfred James Gee blev født i 1878 i Salford, en lille by i nærheden af Manchester. Han ville oprindeligt have været maler, men da han gennem sin onkel i 1896 blev præsenteret for et af de første filmapparater, slog han alle planer om maleriet ud af hovedet og begyndte sammen med onklen at rejse rundt for at vise de første film af Lumière og Méliès.

Senere kom han i kontakt med en vis Mr. Swanborough og sammen med dennes søn tog han på en tourné til kontinentet.

Under et ophold i Stockholm stak den unge Swanborough imidlertid af med hele udstyret, og Gee tog til København, hvor han gennem et engagement i Cirkus Varieté (det nuværende World Cinema) blev i stand til at skaffe sig nyt udstyr. I 1905 var han impliceret i åbningen af biografen i Vimmel-

skaftet sammen med Ole Olsen og Le Tort og samme år tillige i åbningen af den første biograf i Ålborg, den senere City-biografen, som han fik bevilling til at drive – en bevilling han beholdt til sin død. 1913 startede han sit eget udlejningsselskab, Trans-Atlantic Film Co., som bestod indtil 1922.

Gee er måske først og fremmest biografpioner; selv om han har beskæftiget sig med næsten alle former for virksomhed i forbindelse med film: instruktion, produktion, distribution – så er det dog især hans utrættelige energi i forbindelse med forevisning af film, han vil blive husket for.

Energi eller stædighed skulle der til for at komme igennem med filmforevisning herhjemme omkring og lige efter århundredskiftet. Allerede i 1896 havde kunstmaleren Vilhelm Pacht forsøgt sig i en træpavillon på den nuværende rådhusplads, men selv om kongefamilien kunne tælles blandt etablismentets gæster, gik der dog ikke længe før Pacht måtte lukke. Året efter forsøgte Carl Hassager sig i Købmagergade og selv om biografen kun havde plads til 50 mennesker og repertoireet var af den mere letsindige kategori, så kunne det ikke svare sig. Også Peter Elfelt forsøgte sig omkring århundredskiftet

med en biograf i Frederiksberggade – og også han måtte lukke allerede i 1902.

Mens der således ikke syntes at være mulighed for de faste biografteatre, så kunne man til gengæld glæde sig over filmen i et par af de københavnske varieteer. Da Gee præsenterede sin »war-graph« i Cirkusvarieteen 1898 havde man i Tivolivarieteeen haft levende billeder mellem de forskellige numre i to år og efter succesen med »War-Graph« kom også Scala til med besøg af bl. a. den tyske pioner Oscar Messter.

I 1904 lykkedes det endelig Constantin Philipsen at etablere den første levedygtige danske biograf, Kosmorama i København, og allerede året efter var Gee impliceret i oprettelsen af faste biografteatre både i København og i provinsen.

Umiddelbart inden GEE's død, den 3.8. 1970, havde Marguerite Engberg og Claus Ib Olsen en samtale med ham i hans hjem på Vodroffsvej. Gee var på det tidspunkt 92, men stadig frisk og stadig i besiddelse af sin gamle stædighed, hvilket bl. a. har givet sig udtryk i at han trods mere end en menneskealders ophold i Danmark, stadig kun udtrykte sig med stærk accent.

I 1899 kunne man læse følgende notits i »Cirkusbladet« – »Mr. Swanboroughs (nemme og ret korrekt kaldt Mister Svendborgs) Wargraph jungerer stadig i Cirkus Varieté med talrige og hyppigt afvekslende lysbilleder, som medhjælperen Mr. James Gee (udtales Djæmes Sji) snildt opererer med inde i sin lille lukkede pavillon på 1.ste plads over for scenen.« – Hvordan gik det til at De optræder som Djæmes Sji i et dansk blad i 1899?

– Joh, jeg var kommet allerede året før sammen med Swanborough og vores Wargraph. Vi kørte et godt program som udelukkende bestod af krigsbilleder. Folk var jo ved at blive træt af de evindelige: »Prinsen af Wales til hest« eller »Billie the Kaiser«, de ville have skrappere sager. Så fik vi en masse billeder fra den spansk-amerikanske krig og da det slog an døbte vi vores foretagende »Wargraph«. Da den spansk-amerikanske krig sluttede, kom Boer-krigen i Sydafrika året efter, så vi manglede aldrig stof. Vi startede i England men tog så turen gennem kontinentet: Winter Garten, Berlin – Wien – Antwerpen og kom så til København, hvor jeg kunne lide at være. Folk talte perfekt engelsk og snapsen var billig. Senere drog vi videre til Stockholm, hvor Swanborough stak af med hele balladen. Nåh, det gjorde nu ikke så meget. Han var alligevel ikke meget bevendt. Han havde kun ét øje. Han havde været officer.

Derefter tog jeg tilbage til København, hvor jeg fik ansættelse hos Rasmussen i Cirkus Varieté, det nuværende World Cinema. Han satte mig i gang, så jeg kunne få købt et nyt udstyr. Rasmussen havde et glimrende show på programmet og ind imellem numrene viste jeg mine film. Det gjorde stor lykke, det var jo noget helt nyt. Jeg fór rundt i byen om dagen, til bryllupper, begravelser, børnehjælpsdage og jeg ved ikke hvad, for så om aftenen at vise det færdige resultatet i Cirkus Varieté. Der skulle fart på, hvis det hele skulle klappe.

– De film De optog, solgte eller lejede De dem ud til andre?

– Solgte, næh, hvem skulle jeg sælge til. Der var s'gu ingen biografer. For øvrigt følte jeg mig på en vis måde bundet til Rasmussen. Det var trods alt ham der havde hjulpet mig i gang, så i 15 år i træk var jeg hos ham hver vinter. Om sommeren var der ingen forestillinger i varieteen, så da måtte jeg på farten. Snart fik jeg døg den idé at vise film i Tivoli. Det var ikke så ligetil. Man ville ikke ha' haven ødelagt af sådan noget markeds-gøgl og ville slet ikke høre tale om at bygge et træskur, hvorfra jeg kunne vise film. Jeg kendte imidlertid manden, der engagerede artister, Larsen hed han, ham satte jeg ind i sagerne og forklarede ham, at de blot kunne nøjes med at lave en transportkasse, hvor jeg kunne stå, så ku' de jo flytte den, hvis de ikke syntes at den pyntede. Det gik i orden og jeg begyndte at vise film i Tivoli. Der var satans varmt inde i kassen, så en dag borede jeg et par huller i den for ikke at blive helt stegt. Det slap jeg dog ikke godt fra, for pludselig kom der en betjent farende og forklarede mig at det var forbudt at ødelægge Tivolis inventar.

I 1901 begyndte jeg før de andre at vise talende og syngende billeder i København. Det var egentlig franskmændene der havde fundet på systemet, men jeg fandt hurtig ud

af, hvad det drejede sig om. Jeg fik fat på en tysk komiker, optog en lille film med ham og fik et firma i Tyskland til at indspille en voksplade, som vi kørte samtidig med filmen på en Columbia koncert grammofon. Der var ikke altid tale om »dødt løb« mellem billede og lyd, men det vigtigste var at det var nyt. Jeg havde også en engelsk film om en brandudrykning, den var noget nemmere at køre, for der gjorde det ikke så meget om det hele ikke fulgtes ad så nøje, bare det larmede – og det gjorde det.

Nå, det varede ikke så længe, så var det ikke nyt længere og jeg måtte holde op. Der var farvefilmen at foretrække. Jeg havde en Pathéfilm om Tornerose på programmet i over 3 måneder uden at folk blev trætte af den.

Pathé var for øvrigt et godt firma at handle med. De sendte hver uge en pakke med deres nyeste film, så emner manglede vi aldrig. Det eneste man kunne klage på, var at filmene ikke var længere end 15 meter, så man måtte ustandselig sætte nye film i apparatet og rulle de gamle op når de var kørt ned på gulvet, der var jo ikke tale om at de rullede op automatisk.

– Købte De film fra Pathé eller lejede De dem?

– Man købte dem med ret til at vise dem i Danmark, men hvis man var lidt fiks, så kunne man jo sælge dem videre og på den måde få sine penge hjem.

– De blev vel ikke ved med at være alene om at optage og vise film?

– Nej, der kom hurtigt flere til. Ole Olsen for eksempel og Alfred Lind. Lind hjalp jeg i gang. Han lånte nogle filmstumper en gang i forbindelse med en eller anden begravelse, der skulle optages. Bedst som han er i gang, ramler han sammen med Ole Olsen. Nu plejede det ikke at gå stille af, hvis man gik Olsen i bedene, men Lind var jo en stor og kraftig mand, så der skete ikke noget denne gang.

– Gjorde der ellers det?

– Om der gjorde! Jeg kan huske en gang ved en anden begravelse – dem var der nok af, og det var godt stof – hvor jeg var sammen med Ole Olsen. Vi maste os frem i første række, for at få de bedste billeder, men hver gang vi skulle til at dreje, viste det sig at der stod en herre foran os med høj hat og det hele, så vi intet kunne se. Til sidst måtte vi gå hen til ham, for at få ham til at flytte sig, og så viste det sig, at det var en anden filmmand, Magnusson fra Stockholm, der også var hernede med et filmhold. Han ville imidlertid ikke flytte sig, og så var der jo ikke andet at gøre end at jage ham væk. Joh, det var arbejdsbetingelserne dengang.

– Hvem startede »Biograf-Theatret« i Vimmelskafte i 1905?

– Det gjorde jeg og Ole Olsen. Det gik naturligvis ikke; og efter at jeg trak mig ud af det for at lave biograf i Aalborg i stedet for, kom Le Tort ind i billedet. Han og Ole Olsen var gamle kammerater fra Bakken. Egentlig var de altid uvenner og det var også grunden til at Le Tort kom med i biografen i Vimmelskafte. Ole Olsen tænkte at her var muligheden for rigtig at give Le Tort en over næsen. Justitsminister Alberti havde nemlig på det tidspunkt sagt, at hvis Ole Olsen lavede den påtænkte film om løvejagten på Elleore i Roskilde fjord, så ville biografbevillingen blive taget fra ham. Olsen

var dengang ligeglad med biografer, han havde nok i at fabrikere film. Le Tort derimod havde lugtet penge i at vise film på Strøget. Dette var derfor den ideelle chance for Ole Olsen: Først sælge Le Tort en stor andel i biografen og derefter sørge for at den blev lukket. Det var deres venskab i en nøddeskal.

– Hvorfor tog de til Ålborg for at starte en biograf?

– Ja, hvorfor, det ved man s'gu aldrig. Der var ingen herovre på det tidspunkt. Dengang var det ikke så svært at starte en biograf. Man skulle blot finde et ledigt lokale, sætte nogle stole ind og så – »vær så god mine damer og herrer, 25 øre, 10 øre for børn.« Forestillingen varede ½ time – længere kunne vi ikke køre, for hvor skulle vi få film fra. Programmet bestod af en komisk film, en naturfilm, en aktuel film og en rejsefilm. Det lå helt fast, for det var det, folk ville have.

– I 1913–14 startede De et udlejnings-selskab, »Trans-Atlantic Film Co.«, var det ikke et betænkeligt tidspunkt?

– Jo, det var det nok. Verdenskrigen var begyndt på det tidspunkt, – hvor jeg skulle skaffe film? Universal havde fået en afdeling i London og jeg mente, at der ville være gode film at hente derfra. Jeg havde allerede modtaget nogle men var klar over, at hvis jeg virkelig skulle skaffe gode film, så måtte jeg selv derover og plukke dem ud. Det var bare ikke sådan at komme til London på det tidspunkt, netop på grund af krigen. Nordsoen var fuld af undervandsbåde, så jeg måtte over Kristiania, derfra til Bergen og fra Bergen med båd til Skotland, og endelig med tog til London. Det var en besværlig rejse, men den betalte sig – jeg fik de film jeg ville have.

– De sagde før, at De startede i 1896 – det er mange år at være i en bestemt branche. Hvorfor blev det lige film, De kastede Dem over?

– Ja, hvorfor? Jeg kom ud af skolen som 15–16 årig og ville egentlig være maler, og der gik måske en god portrætmaler tabt i mig. Jeg må sige, at det er forbausende billeder, jeg lavede dengang. I dag kan jeg ikke begribe, hvordan jeg kunne, det lignede s'gu hvergang. – Men så kom min onkel hjem fra Sydafrika med et filmapparat, og så var jeg fanget. Resultatet blev, at jeg fra 1896 til 1970 ikke én dag har beskæftiget mig med andet end film.

Claus Ib Olsen

Gee's bedømmelser skal ikke kommenteres her, men det skal understreges, at flere af karakteristikkene er tvivlsomme. Det er således næppe rimeligt at tro, at Ole Olsen solgte Københavns Biografteater til Le Tort, vel vidende at han ville miste bevillingen. Le Tort overtog halvdelen af Ole Olsens interesser allerede maj 1906 for 35.000 kr., og resten i januar 1907 for 65.000 kr. Disse transaktioner fandt sted længe før ideen til »Løvejagten« blev fostret.

CIO

Modstående side: Billedet af Ole Olsens biograf i Vimmelskafte 47 er hentet fra Erik Nørgaards ny danske filmhistorie »Levende billeder i Danmark«, som vi senere vender tilbage til.